

УРОК № 11

Тема уроку. Побудова піраміди та її перерізів.

Мета уроку: формування понять переріз піраміди, діагональний переріз, умінь будувати піраміди та їх перерізи.

Обладнання: моделі пірамід.

I. Перевірка домашнього завдання

Обговорення розв'язування домашніх задач № 42, 45 і 49 за записами, зробленими на дошці на початку уроку.

Розв'язання задачі № 42

Нехай $SABCD$ — піраміда, у якої $ABCD$ — прямокутник; $AB = 6$ см, $BC = 8$ см, $SA = SB = SC = SD = 13$ см; $SO \perp (ABC)$ (рис. 65).

Точка O — точка перетину діагоналей AC і BD . (?)¹

Із $\triangle ABC$ $AC = \sqrt{AB^2 + BC^2} = \sqrt{6^2 + 8^2} = 10$ (см). (?)

Знаком (?) позначено в розв'язанні місця, які потребують теоретичного обґрунтування.

$AO = \frac{1}{2} AC = \frac{1}{2} \cdot 10 = 5$ (см). (?)

Із $\triangle AOS$ $SO = \sqrt{AS^2 - AO^2} = \sqrt{13^2 - 5^2} = 12$ (см). (?)

Відповідь. 12 см.

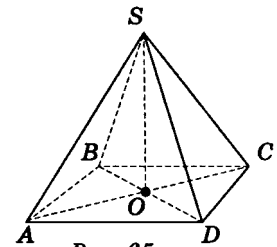

Рис. 65

¹ Знаком (?) позначено в розв'язанні місця, які потребують теоретичного обґрунтування.

Розв'язання задачі № 45

Нехай $SABC$ — піраміда, у якій ABC — основа, $\angle ABC = 90^\circ$, $AB = 6$ см, $BC = 8$ см; $SO \perp (ABC)$ (рис. 66). Проводимо $OM \perp AB$, $ON \perp BC$, $OP \perp AC$, тоді $SM \perp AB$, $SN \perp BC$, $SP \perp AC$. (?) Отже, $\angle SMO = \angle SNO = \angle SPO = 60^\circ$. (?) Із рівності цих кутів випливає, що точка O — центр кола, вписаного в основу.

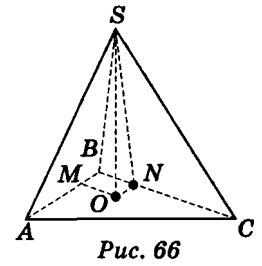

Рис. 66

(?) Із $\triangle ABC$ $AC = \sqrt{AB^2 + BC^2} = \sqrt{6^2 + 8^2} = 10$ (см) (?).

$$OM = \frac{AB + BC - AC}{2} = \frac{6 + 8 - 10}{2} = 2 \text{ (см) (?)}.$$

Із $\triangle SON$: $SO = ON \operatorname{tg} \angle SNO = 2 \operatorname{tg} 60^\circ = 2\sqrt{3}$ (см) (?).

Відповідь. $2\sqrt{3}$ см.

Розв'язання задачі № 49

Нехай $SOABC$ — піраміда; $OABC$ — квадрат; $AB = 20$ дм; $SO \perp (ABC)$; $SO = 21$ дм (рис. 67).

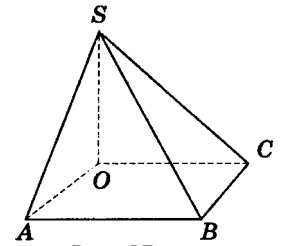

Рис. 67

$S_{\text{біч}} = S_{SOA} + S_{SOC} + S_{SBC} + S_{SAB}$. $\triangle SOA = \triangle SOC$. (?) $\triangle SCB = \triangle SAB$. (?)

$$S_{\text{біч}} = 2S_{SOA} + 2S_{SAB}. \quad (?) \quad S_{SOA} = \frac{1}{2} OA \cdot OS = \frac{1}{2} \cdot 20 \cdot 21 = 210 \text{ (дм}^2\text{)}. \quad (?)$$

Із $\triangle SOA$: $SA = \sqrt{SO^2 + AO^2} = \sqrt{21^2 + 20^2} = 29$ (дм). (?) $\triangle SAB$ — прямокутний (?),

тоді: $S_{ABC} = \frac{1}{2} SA \cdot AB = \frac{1}{2} \cdot 29 \cdot 20 = 290$ (дм²). (?)

$$S_{\text{біч}} = 2 \cdot 210 + 2 \cdot 290 = 2 \cdot 500 = 1000 \text{ (дм}^2\text{)} = 10 \text{ (м}^2\text{)}.$$

Відповідь. 10 м^2 .

II. Сприйняття та усвідомлення нового матеріалу

Правила зображення піраміди

Зображення піраміди можна починати із зображення її основи. Правила зображення многокутників нам відомі. Згадаємо їх.

Запитання до класу

- 1) Як зображуються рівносторонній, рівнобедрений, прямокутний трикутники?
- 2) Що є зображенням паралелограма (прямокутника, ромба, квадрата)?
- 3) Що є зображенням трапеції (рівнобічної, прямокутної)?
- 4) Що є зображенням довільного чотирикутника (не паралелограма і не трапеції)?
- 5) Що є зображенням правильного шестикутника?

Після зображення основи позначають вершину піраміди, яку сполучають бічними ребрами з вершинами основи, невидимі ребра зображають штриховими лініями. Для більшої наочності рисунка висоту піраміди зображають «вертикальним відрізком».

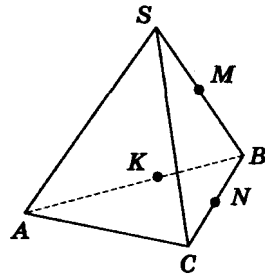

Рис. 68

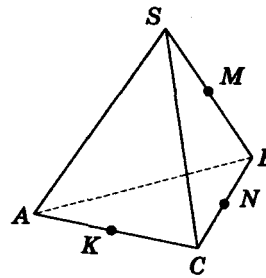

Рис. 69

Виконання вправ

1. Побудуйте зображення тетраедра.
2. Побудуйте зображення чотирикутної піраміди, в основі якої лежить прямокутник, а основа висоти є точкою перетину діагоналей прямокутника.
3. Побудуйте зображення трикутної піраміди, в основі якої лежить правильний трикутник, а основа висоти є центром трикутника основи.
4. Побудуйте зображення чотирикутної піраміди, в основі якої лежить квадрат, а одне з бічних ребер перпендикулярне до основи.
5. Побудуйте зображення чотирикутної піраміди, в основі якої лежить ромб, а одна бічна грань піраміди перпендикулярна до площини основи.

Правила побудови перерізів піраміди

Побудова перерізу піраміди зводиться, як правило, до побудови прямих, які є прямими перетину заданої січної площини з площинами граней піраміди.

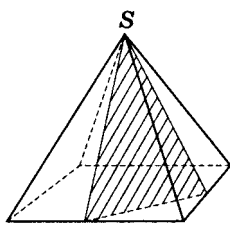

Рис. 70

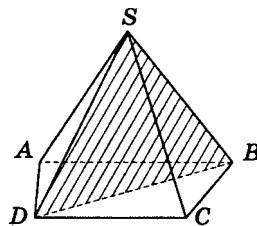

Рис. 71

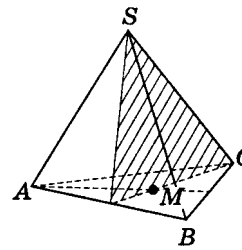

Рис. 72

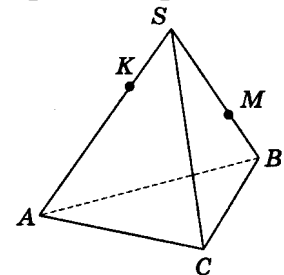

Рис. 73

Виконання вправ

1. Побудуйте переріз піраміди $SABC$ площиною MNK (рис. 68, с. 65)
2. Побудуйте переріз піраміди $SABC$ площиною, яка проходить через точки M , N , K — середини ребер SB , BC , AC відповідно (рис. 69, с. 65). Перерізами піраміди площинами, які проходять через її вершину є трикутники (рис. 70).

Діагональним перерізом піраміди називається переріз піраміди площиною, яка проходить через два несусідні бічні ребра піраміди (рис. 71).

Виконання вправ

1. Доведіть, що діагональні перерізи піраміди — трикутники.
2. Скільки діагональних перерізів можна провести в n -кутній піраміді ($n > 3$) ?

$$\frac{n(n-3)}{2}$$

(Відповідь. $\frac{n(n-3)}{2}$.)

3. Доведіть, що переріз, який проходить через висоту піраміди, перпендикулярний до площини її основи.
4. Побудуйте переріз тетраедра $SABC$ площиною, яка проходить через ребро SC

і точку перетину медіан грані ABC . (Відповідь. Рис. 72).

5. Знайдіть точку перетину прямої KM з площиною основи піраміди $SABC$ (рис. 73).

6. Побудуйте пряму перетину площини KMN з площиною основи піраміди $SABC$ (рис. 74). (Відповідь. Шукана пряма XK , рис. 75.)

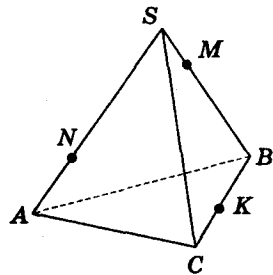

Рис. 74

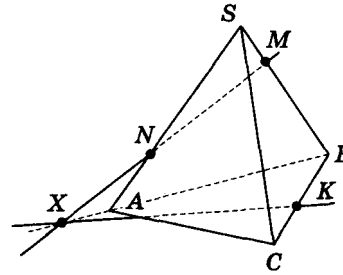

Рис. 75

При побудові перерізів піраміди січною площиною використовують метод слідів та метод внутрішнього проектування. Згадаємо суть методу слідів при побудові перерізів:

- 1) будується лінія перетину (слід) січної площини з площиною грані;
- 2) знаходяться точки перетину січної площини з ребрами многогранника;
- 3) будується переріз (поспідовно з'єднуємо одержані точки).

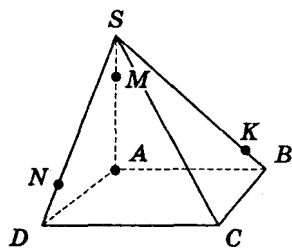

Рис. 76

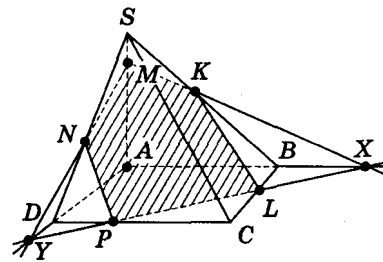

Рис. 77

Розглянемо приклад.

Задано піраміду $SABCD$. Побудуйте переріз піраміди площиною MNK , де $M \in AS, N \in SD, K \in SB$ (рис. 76).

Розв'язання

MK — слід (MNK) на (SAB) . Знайдемо точку X перетину прямої MK і прямої AB (рис. 77).

MN — слід (MNK) на (SAD) . Знайдемо точку Y перетину прямої MN і прямої AD :

XY — слід (MNK) на (ABC) . Точки P і L — точки перетину XY з ребрами DC і CB .

Відповідь. $LKMNP$ — шуканий переріз.

Далі розглядається задача на побудову перерізу піраміди площиною, яка задана точкою A на поверхні піраміди і слідом g січної площини на площині її основи із п. 48 § 5 підручника.

Крім методу слідів для побудови перерізів піраміди можна використати метод внутрішнього проектування (центрального). Суть методу полягає в наступному:

- 1) будуються центральні проєкції точок, що задають переріз, на площину основи; на основі вибирається четверта точка — одна із вершин основи, яка служить проєкцією однієї із вершин перерізу;

- 2) проводяться діагоналі одержаного чотирикутника;
- 3) на одній із прямих перерізу будується точка, проекцією якої є точка перетину діагоналей чотирикутника;
- 4) за допомогою побудованої точки знаходиться вершина перерізу.

Розглянемо приклад.

Задано піраміду $SABCD$. Побудуйте переріз піраміди площиною MNK , де $M \in AS$, $N \in SD$, $K \in SB$ (рис. 78).

Розв'язання

Центральними проекціями точок M , N , K на площину ABC є точки A , D , B . У чотирикутнику $ABCD$ проведемо діагоналі AC і BD , які перетинаються в точці O (рис. 79).

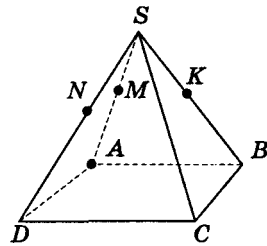

Рис. 78

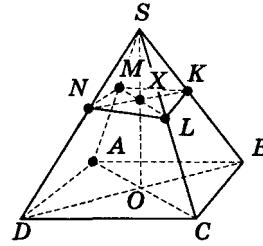

Рис. 79

Прямі SO і NK перетинаються в точці X , центральною проекцією якої є точка O . Знаходимо точку L — точку перетину прямих MX і SC .

Відповідь. $LKMN$ — шуканий переріз.

III. Домашнє завдання

§ 5, п. 48; контрольні запитання № 28—30; задачі № 50—52 (с. 80).

IV. Підведення підсумку уроку

Запитання до класу

- 1) Якою фігурою є переріз піраміди площинами, які проходять через її вершину?
- 2) Що таке діагональний переріз піраміди?
- 3) Якою фігурою є діагональний переріз піраміди? Чому?
- 4) Які методи побудови перерізів піраміди вам відомі? У чому їх суть?